

रेल्वे गाड्यांमध्ये संरक्षक यंत्रणांची गरज

आपल्या देशात मरणाला कोणतेही कारण पुरेसे ठरते. आणि विशेषतः त्यामध्ये सामान्य माणसांचाच हकनाक बळी जात असतो. मग ते रस्ते अपघात असो, रेल्वे अपघात असो, उत्सव यात्रा, यामध्ये होणारी चेंगराचेंगरी असो किंवा अगदी खंडणीखोरांचा सुळसुळाट असो. कोणत्याही आणि कशाही स्वरूपात घडून येणारे अपघात तर बळी घेतातच. परंतु अनेक प्रकारच्या नैसर्गिक आपत्तीसुद्धा सामान्य माणसांच्याच पाचवीला पूजलेल्या असतात. जळगाव जिल्ह्यातल्या परधाडे येथे रेल्वेखाली चिरडून बारा जणांचा मृत्यू हासुद्धा अशाच नियतीने केलेला क्रूरपणाच म्हणावा लागतो. पुष्पक एक्सप्रेसला आग लागल्याची अफवा आणि घाबरून लोकांनी खाली उड्या मारण्याचा केलेला प्रयत्न आणि विरुद्ध दिशेने येणाऱ्या कर्नाटक एक्सप्रेसखाली त्यातल्या बारा जणांचे झालेले मृत्यू हा प्रकार म्हणजे या ना त्या कारणाने जीव वाचवण्याच्या आकांताने केलेला प्रयत्न तोही त्यांचा जीव घेणारा ठरला. एखादी अफवादेखील लोकांचे कसे हकनाक बळी घेते हे या प्रकारातून प्रामुख्याने लक्षात येते. काहीशा निमुळत्या वळणावर गाडी असतानाच प्रवाशांनी उड्या मारल्या आणि वेगाने दुसरीकडून येणाऱ्या गाडीखाली या बारा जणांचे जीव गेले. रेल्वे अपघात काही ना काही तांत्रिक कारणांमुळे होत असतात. अपघात होऊ नयेत म्हणून अधिकाधिक सुरक्षितताही घेतली जाते. परंतु गाडी धावत असताना जर चालत्या गाडीत काही चित्रविचित्र प्रसंग घडला असेल तर त्याला नियंत्रणात आणण्यासाठी रेल्वेकडे तशी सक्षम यंत्रणा उपलब्ध नाही. अगदी आग लागल्याचा प्रकार घडल्यानंतर ती विझवण्यासाठी प्रवाशांनी प्रयत्न करणे हा वेगळा भाग ठरतो. म्हणून चालत्या गाड्यांची सुरक्षितता जपण्याकरीता तशाच यंत्रणेचीदेखील आवश्यकता असल्याचे या प्रकारातून प्राधान्याने लक्षात येते. रेल्वेतला सामान्य प्रवासी हा स्वतःलाही सुरक्षित करण्याचा प्रयत्न करीत असतो. परंतु अशी काही एखादी घटना घडते की ज्यावेळी त्याचा प्रचंड गोंधळ किंवा संभ्रम होतो. आपल्या गंतव्यठिकाणी सुरक्षित पोहचण्याचा विचारही त्याला कसा सोडून द्यावा लागतो आणि आहे त्या क्षणी आपला जीव वाचवण्याचा आकांत त्याच्यात कसा निर्माण होतो हे यासारख्या प्रकारातून विशेषत्वाने लक्षात येते.

अर्धवट माहितीचे बळी

या अपघातासंदर्भातली वेगवेगळी माहिती पुढे येत आहे. रेल्वेमध्ये चहा विकायला येणाऱ्या एका व्यक्तीने आग लागल्याची माहिती प्रवाशांना दिली. पण ती पूर्ण माहितीवर आधारित नव्हती. लखनौहून मुंबईकडे येणाऱ्या या पुष्पक एक्सप्रेसची चेन ओढून थांबवली गेली. गाडी थांबलेली असताना एका बाजूला लोक खाली उतरले होते. दुसऱ्या बाजूला उतरलेले लोक अरुंद जागेमध्येच उभे होते. आणि वळणावरचा हा प्रकार असल्याने मुंबईच्या दिशेने येणाऱ्या कर्नाटक एक्सप्रेसचा अंदाज प्रवाशांना आला नाही. असे अनेकवेळेला घडत असते की बऱ्याचवेळेला सिग्नल नाही म्हणून गाडी थांबलेली असते. आणि अनेक प्रवासी हौसीमौजीखातर गाडीतून खाली उतरत असतात. एकतर आपण अनोळखी ठिकाणी असतो. तिथल्या कोणत्याही

रेल्वे वाहतुकीचा अंदाज येऊ शकत नाही. विनाकारण गाडीतून उतरणे हे देखील जोखमीचे ठरू शकते. दुसरा महत्त्वाचा भाग म्हणजे आग लागण्यासंदर्भातली खात्रीशीर माहिती घेण्याचा प्रयत्न झाला नाही. प्रत्येक गाडीमध्ये साधारण एसी कोचला तरी स्वतंत्रपणे टीसी दिलेला असतो. त्यांच्याकडूनही यासंदर्भातली माहिती खातरजमा करून घेता आली असती. परंतु आगीसारखा प्रकार वेगाने पसरू शकतो आणि अनेक प्रवाशांमध्ये घाबरून जाण्याचा किंवा अन्य प्रवाशांना घाबरवण्याचा स्वभाव असतो. तसाच काहीसा प्रकार जळगावजवळच्या या अपघाताबाबत झालेला दिसतो. चुकीची किंवा अर्धवट माहिती किती भयंकर प्रकाराने किंमत मोजायला लावते हेही या घटनेवरून सिद्ध होते. यानिमित्ताने प्रवासादरम्यान घ्यायची काळजी किंवा एखाद्या आणीबाणीच्या प्रसंगावेळी नेमकी काय कृती केली पाहिजे याचीदेखील जनजागृती करण्याची आवश्यकता निर्माण झाली आहे. प्रवास लांबचा असो किंवा जवळचा असो. तो सुरक्षितपणेच झाला पाहिजे. आणि ही सुरक्षितता तितक्याच सावधपणे बाळगण्याचे काम प्रवाशांना करावे लागेल. तरच अशा प्रकारच्या घटना टाळता येऊ शकतील.

आधुनिक संदेश यंत्रणा महत्त्वाची

गेल्या पाच वर्षांपासून रेल्वेने आपल्या आधुनिकीकरणाला सुरुवात केली आहे. तेजस एक्सप्रेस, वंदे भारत, नवीन राजधानी यासारख्या बऱ्याच आधुनिक सुविधा असलेल्या गाड्या प्रवाशांच्या सेवेसाठी उपलब्ध करून दिलेल्या आहेत. परंतु सध्याचे तंत्रज्ञानाचे युग लक्षात घेतले तर रेल्वेला जसा एक गार्ड असतो. त्याशिवाय सुरक्षिततेसाठी संरक्षक पथक तैनात करण्याची आवश्यकता आहे. तेजस किंवा वंदेभारत या गाड्यांचे भाडे सामान्य गाड्यांपेक्षा दुप्पट असते. सर्वसामान्य माणसाला ते परवडणारे नाही. परंतु या नव्या गाड्यांमध्ये प्रत्येक डब्यामध्ये सूचना देता येईल अशी ध्वनी यंत्रणा बसवली गेली आहे. मुंबईच्या काही लोकलमध्ये अशी ध्वनीक्षेपण यंत्रणा अस्तित्वात आहे. परंतु आता एकजात सगळ्या गाड्यांमध्ये प्रवाशांना सूचना देणारी ध्वनीक्षेपक यंत्रणा तातडीने बसवली गेली पाहिजे. जर ती पुष्पक एक्सप्रेसला असती तर आगीविषयीची वस्तुनिष्ठ माहिती दिली गेली असती. प्रवाशांना घाबरून जाऊ नये आणि अगदी गाडीच्या खालीही उतरू नये अशादेखील सूचना देता आल्या असत्या ज्यातून या सगळ्या प्रवाशांचे प्राण वाचले असते. खरे तर आताचा हा आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सचा जमाना आहे. सीसीटीव्ही आणि अन्य माध्यमातून गाडी कुठल्या मार्गाने जाते आहे. समोरून ट्रेन येणार आहे की नाही हेसुद्धा गाडीत बसल्या बसल्या छोट्या स्क्रीनवरून दाखवता येते. गाडीच्या कोणत्या भागामध्ये तांत्रिक बिघाड झाला आहेहेदेखील प्रवाशांना सविस्तरपणे सांगता येऊ शकते. परंतु सामान्य माणसाला परवडणाऱ्या पॅसेंजर किंवा एक्सप्रेस गाड्यांमध्ये अशा प्रकारची कोणतीही सुविधा नाही आणि मग अशी असुविधा मरणाचे कारण कसे ठरते. हेच या घटनेतून पुन्हा स्पष्ट होते.